

DOI: 10.18524/2307-4558.2022.37.261464

УДК 811.161.1'282.4'373.4(477.74)

СТЕПАНОВ Євгеній Миколайович,

доктор філологічних наук, професор кафедри загального та слов'янського мовознавства Одеського національного університету імені І. І. Мечникова; Французький бульвар, 24/26, м. Одеса, 65058, Україна; тел.: +38 096 4966406; e-mail: stepanov.odessa@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-5441-9822

НАЙМЕНУВАННЯ ЗНАРЯДЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРАЦІ У СЛОВНИКУ РОСІЙСЬКИХ ГОВІРОК ОДЕЩИНИ

Анотація. *Метою* цієї наукової розвідки є виявлення й аналіз найменувань знарядь сільськогосподарської праці, що зафіксовані в Словнику російських говірок Одещини (Одеса, 2000–2001. Т. 1–2). *Об'єктом* вивчення є діалектні апелятиви на позначення знарядь сільськогосподарської праці та приладів до них. Цей *матеріал* було зібрано під час діалектологічних експедицій фахівців і студентів філологічного факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова протягом кількох десятиріч (1960-ті — 2020-ті рр.). *Предметом* дослідження є типологізація виявлених одиниць за функційно-прагматичною ознакою, а також їх етимологічний і словотвірний аналіз. Застосовано *методи* функційного, лінгвопрагматичного, соціолінгвістичного, семантичного, етимологічного, словотвірного й кількісного аналізу, а також описовий метод. *Результатом* проведеної роботи є виокремлення п'яти лексико-семантичних підгруп ЛСГ «Найменування знарядь сільськогосподарської праці». *Висновки.* Усього в Словнику російських говірок Одещини зафіксовано 278 найменувань цієї ЛСГ, які відсутні в багатотомному Словнику російських народних говірок. Найбільшою є підгрупа найменувань ручного сільськогосподарського інвентарю, знарядь та пристосувань до них (121 одиниця, тобто 43,5 %), що свідчить про велику частку ручної праці в сільськогосподарському виробництві в регіоні північно-західного Причорномор'я і, водночас, про різноманітність видів діяльності, спрямованих на вирощування, збирання та обробку врожаю. Друга підгрупа — найменування місць зберігання сільськогосподарського інвентарю, знарядь, приладів і вирощеного врожаю (42 од. — 15,1 %), четверта — найменування сільськогосподарських машин та пристроїв (40 од. — 14,4 %); найменшою є п'ята підгрупа — найменування засобів переміщення сільськогосподарської продукції (14 од. — 5 %). Досліджений матеріал свідчить про багатовекторний розвиток у російських говірках Одеської області полісемії у групі слів, що називають знаряддя сільськогосподарської праці. Серед проаналізованих лексем є запозичення з мов народів, які компактно проживають разом із росіянами на суміжній території Одеської області.

Ключові слова: діалект, говірка, лексико-семантична група, лексико-семантична підгрупа, багатозначне слово, найменування знарядь сільськогосподарської праці, Словник російських говірок Одещини, Одеська область.

Постановка проблеми. Російські острівні говірки півдня України є своєрідною «живою лабораторією мови»: у них можна спостерігати контакти між різними говірками одного діалекту, між різними діалектами однієї мови та між різними мовами як близької, так і віддаленої спорідненості [5, с. 24]. Наукове вивчення цих ідіомів є важливою ланкою славистичних досліджень України, бо дає змогу вдосконалювати висновки щодо еволюційних процесів, що протягом тисячоліття відбуваються у східнослов'янському мовному ареалі, набувати нових результатів у діалектологічних, історико-мовних, соціолінгвістичних, лінгвокультурологічних, комунікативних, когнітивних, фонетичних, лексикологічних, лексикографічних, словотвірних, граматичних студіях. Крім дослідження нових аспектів, корисним для розвитку регіональної славистики є періодичний трендовий моніторинг зроблених раніше відкриттів.

Огляд попередніх досліджень. Перша дослідницька робота з говірок Одеської області датована 1952 роком — кандидатська дисертація І. Ф. Нелюбової «Орловська говірка на території Ізмайльської області УРСР (говірка села Сергіївка Тузловського району)» [12]. У 1950-і роки були захищені ще дві кандидатські дисертації: М. В. Тихомірової «Південновеликоросійська говірка на території Одеської області (говірка села Великого Плоского Велико-Михайлівського району)» [18] та Л. Я. Усачової «До історії курської говірки на території Одеської області (говір сіл Вознесенки та Введенки Арцизького району)» [19]. У наступні роки також захищалися кандидатські дисертації Л. Ф. Баранник [3], І. Д. Гриценка [7], Л. І. Дем'янової [8], Є. М. Мотузенка [11], А. І. Швець [20]. Єдину дисертацію доктора філологічних наук у галузі вивчення російських діалектів Одещини було захищено 22 грудня 2021 року Н. Г. Ареф'євою [2]. Вивченню різних аспектів російської діалектної мови Одеської області присвячено понад двісті статей, серед яких роботи Л. Ф. Баранник, Н. І. Букатевица, І. Д. Гриценка, Ю. О. Карпенка, Н. В. Колишкіної (Булки), А. В. Просяної, Є. М. Степанова, М. Г. Шатух, А. І. Швець, Н. Л. Швецової та деяких інших дослідників [напр.: 4; 5; 6; 9; 10; 15; 16; 17; 21]. Написано й видано два словники: колективом кафедри російської мови Одеського національного університету імені І. І. Мечникова за ред. Ю. О. Карпенка «Словник російських говірок Одещини» у 2 томах (2000–2001) [13] та Н. Г. Ареф'євою за ред. Є. М. Степанова «Фразеологічний словник російських говірок Одещини» (2020) [1]. Л. Ф. Баранник видала також навчальний посібник «Лексика російських переселенських говірок Одеської області, що функціонують у різномовному оточенні» (2015) [5].

У роботах проаналізовано системні зв'язки на лексико-семантичному рівні, досліджено й описано деякі проблеми тотожності слова та фразеологізму, фонетичної, словотвірної і семантичної варіативності, описано міжмовні, міждіалектні контакти; проблеми російсько-української, російсько-болгарської, російсько-молдовсько-румунської лексичної взаємодії аналізуються в соціолінгвістичному, етнолінгвістичному, історико-культурному аспектах.

Формулювання дослідницьких завдань. Метою цієї наукової розвідки є виявлення й аналіз найменувань знарядь сільськогосподарської праці та їхніх частин, що зафіксовані в «Словнику російських говірок Одещини» (Одеса, 2000–2001. Т. 1–2; далі — СРГО) [13]. Матеріал для складання СРГО було зібрано під час діалектологічних експедицій фахівців і студентів філологічного факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова протягом кількох десятиріч (1960-ті — 1990-ті рр.). Головний принцип відбору включених до СРГО слів із картотеки — їх відсутність у СРНГ на час макетування словника (1999–2000) або відсутність у «Словнику російських народних говірок» (далі — СРНГ) будь-яких лексико-семантичних варіантів (далі — ЛСВ) багатозначних діалектизмів. Уживання в говірках включених до статті слів було перевірено під час діалектологічних експедицій 2002–2019 років. Об'єктом вивчення є діалектні апелювати на позначення знарядь сільськогосподарської праці. Предметом дослідження є типологізація виявлених одиниць за функційно-прагматичною ознакою, а також їх етимологічний і словотвірний аналіз. Застосовано методи функційного, лінгвопрагматичного, соціолінгвістичного, семантичного, етимологічного, словотвірного й кількісного аналізу, процедури описового та деяких інших методів.

Виклад основного матеріалу. У СРГО виявлено 278 лексичних одиниць, що є найменуваннями знарядь сільськогосподарської праці та їхніх частин. Предмети, найменування яких проаналізовано в цій статті, міцно увійшли до сільського побуту та картини світу росіян, які переселилися до північно-західного Причорномор'я та Південної Бессарабії, здебільшого, з південно-західних областей Росії у першій третині XIX ст., а також до побуту старообрядців, що оселилися на берегах Дунаю та Дністра у другій половині XVIII — на початку XIX ст.

Застосування методу компонентного аналізу разом із виявленням та використанням у семантичній типології лексем інтегральних і диференційних сем, дало змогу об'єднати виявлені одиниці в такі лексико-семантичні підгрупи:

1. Найменування сільськогосподарських машин і приладів.

У СРГО виявлено 35 найменувань машин та 5 найменувань приладів, не зафіксованих у СРНГ або зафіксованих у ньому з іншими значеннями. Наприклад:

Брызгатель, -я, ч., нов. Поливальна машина, обприскувач. *Падйижжае брызгатель и крапиль.* Петр. // СРНГ: немає.

Гречкорушка, -и, ж. Машина для розмелювання гречки. *Гречкарушка — на ней гречку делают.* Дем. // СРНГ: немає.

Папушówka, -и, ж. Кукурудзозбиральна машина. *На стипу папушówka работала.* Введ. // СРНГ: немає.

Хварзónчик, -а, ч. Невеликий трактор. *Прежди нам прислали хварзónчики.* В. Пл.

Бурят, -а, ч. Прилад у млині для великого помелу. *Большую часть на бурят пускали.* Ст. Некр. // СРНГ: немає.

Дотакá, -и, ж. Прилад для помелу зерна на млині. *Дотакá стучит так, шо уши затыкай.* Ст. Некр. // СРНГ: немає.

Тарабáнка¹, -и, ж. Барабан для віяння зерна. *Раньше мы так веяли: на калисе тарабáнка была, на ние зирно падала.* Ст. Некр.

2. Найменування знарядь, які застосовують із використанням тягової сили.

Найменувань цілих знарядь у СРГО зафіксовано 42, деталей до них — 19. Наприклад:

Галажówka, -и, ж. Невеликий плуг. *Галажували на полю галажówkaй.* Троїц. // СРНГ: немає.

Двойняк, -а, ч. Застар. Плуг із двома лемешами. *У каво був двойняк.* Рус. Ів. // СРНГ: двойник.

Распáшник, -а, ч. Плуг. *Пахали землю на конях распáшниками.* Серг. *Адна видёт каня за уздечку, а другая — за распáшник стае.* Серг.

Тернокóп, -а, ч. Плуг. *Лашака нада запрячь ф тернокóп, штоп работал.* Мур.

Сошняк, -а, ч. Однолемішний плуг. *Сашняк — эта плук адинаковий.* Возн.

Букáр, -а, ч. Чотирилемішний плуг. *Букáрам мы пахали землю.* Дем.

Топтáк, -а, ч. Різновид плуга. *Таптáком мы пат картоху землю пахаим.* Антон.

Троячка, -и, ж. Плуг для обробки кукурудзи. *Плужалка или трайчка — фсе нужна для хазяйства.* Вас.

Вийце, -а, сер. Вісь плуга. *Плук цыпляца за вийце.* Троїц. // СРНГ: немає.

Гальмó, а, сер. Гальмо. *У машины есть гальмó.* Алекс. // СРНГ: гальма.

Орёт, ж. Гостра частина плуга, яка орає землю. *Арёт арёт землю, а атвал ийё адбрасывают.* Троїц. // СРНГ: немає.

Чапíга, чепíга, -и, ж. Дерев'яна ручка плуга. *Дет диржался за чипíгу.* Рус. Ів., Чап., Антон.

3. Найменування ручного сільськогосподарського інвентарю, знарядь і пристроїв.

Найменувань цілих знарядь — 101, їх частин і деталей до них — 20. Наприклад:

Бары́, мн. Вила. *Аир балотный дастают бары́ми са дна.* // СРНГ: у цьому знач. немає.

Ві́лки, вилкі́, -лок, мн. Вила. *Вилками складывали копны.* Введ. *Сена вилками складывали.* Серг. *На зимле вилками, лапатами рабили.* В. Пл. *Вилками салому згрибаим.* Рус. Ів. *Стох смятали вилками.* Спас. // СРНГ: немає.

Горбу́ша, -и, ж. 1) *Застар.* Коса, схожа на серп. *Раньшы мы касили гарбу́шами.* Ст. Некр. 2) Насадка на косу для згрибання зрізаних стебел. *Гарбу́ша — ана к ручки пацыпляюца.* Спас. // СРНГ: у 2-му знач. немає.

Гороб́ник, -а, ч. Лопата. *Лапату ищо гороб́никам завутъ.* Рус. Ів. // СРНГ: у цьому знач. немає.

Тарпа́н, терпа́н, терпе́н, -а, ч. Коротка коса. *Тарпа́нам касили камыш и делали лясы.* Анат., Вас., Дем., Троїц. *У нашава деда тирпа́н дюжа хорошый был.* Вилк. *Тарпа́ном у нас папуру и камыш косят.* Нов. Некр.

Грабелі́ще, -а, сер. Рукоятка граблів. *Грабли састаяли из нескольких частей: грабильища и других.* Мур.

Кліне́ц, -нца и -нца́, ч. Зубець у граблів. *Спадручна клиниц тачильникам тачить.* Введ. *На граблях питнацать клинцоф.* Введ. // СРНГ: у цьому знач. немає.

Терпане́нце, -а, сер. Ручка серпа. *Терпане́нца фсигда диривяннае делаютъ.* Вилк.

Баштарма́к, -а, ч. Густі дерев'яні вила. *Палову фсю сынок баштармако́м збираить.* Троїц. // СРНГ: немає.

Фармакі́, -ов, тільки мн. Дерев'яні вила. *А вилы раньшы звались фармака́ми и были диривяны.* Рус. Ів.

Штармакі́, -ов, мн. Вила. *Бирём штармакі́ и идём на поле.* Серг.

4. Найменування засобів переміщення сільськогосподарської продукції.

Усього — 14 лексичних одиниць. Наприклад:

Аба́лка, -и, ж. Віз (сіна). *Её целую аба́лку привёс.* Серг. // СРНГ: немає.

Га́раба́, -ы (ы), ж. Арба, довгий чотириколісний віз із високими бортами для перевезення сіна, солом. *Га́раба — эта пахожэ на вос, штобы на ней пшаничку складыватъ.* Возн. *Сена на гараб́ах вазили.* Усп. *Гараба́ приижжаить и вязе́тъ йиво дамой.* Усп., В. Бур., Введ., Мирн., Рус. Ів. // СРНГ: немає.

Горба́, -ы, ж. Арба. *На гарбе́ сена и хлеп возим.* Дем.

5. Найменування місць зберігання сільськогосподарського інвентарю, знарядь, пристроїв і вирощеного врожаю.

Усього зафіксовано 42 одиниці. Наприклад:

Анба́р, -а, ч. Місце у сараї, куди зсипають зерно. *В закати есть анба́р.* Серг. // СРНГ: немає.

Возо́вня, -и, ж. Сарай. *Барабую, бурак и усё там ды высушым, ды у вазо́вню да халадоф.* В. Бур.

Гамазе́я, -и, ж. Амбар. Комора. *Дефки у гамазе́ю хлеп складывали.* Спас.

Гамазі́на, -и, ж. 1) Комора. *Сямяна в гамазі́ни харонят.* Серг. 2) Магазин. *Была така гамазі́на там на вулицы.* Возн. // СРНГ: немає.

Гамба́р, -а, ч. Амбар. Комора. *В гамба́рах фсе клетки арнаутай завалины.* Введ. // СРНГ: немає.

Зака́т, -а, ч. 1) Сарай. *Типеря и горницу, и зака́т маем, и калидор у хати. Есть закат, куды падводы, веялки закатываютъ.* Серг. *Пазнала авец в зака́т.* Алекс. *Давно ужэ были зака́ты.* Рус. Ів. 2) Навіс. *Я брал иё пад зака́т ат дажжа.* Ст. Некр. 3) Горище хати. *Кукурузу на зака́ты сушым.* Петр. // СРНГ: немає.

Зака́тник, -а, ч. Сарай. *Тяпки, лапаты — те в зака́тнику стаятъ.* Анат. // СРНГ: у цьому знач. немає.

Подсара́й, -я, ч. Невеликий сарайчик для зберігання сільськогосподарського інвентарю. *Ф патсара́я у нас вилы, цапы, шыты.* Павл.

Є також багатозначні діалектні найменування знарядь сільськогосподарської праці та приладів до них. Різні ЛСВ, здебільшого, розподіляються між різними лексико-семантичними підгрупами ЛСГ найменувань знарядь сільськогосподарської праці та приладів до них. Наприклад:

Гра́бки, -бок, мн. 1) Те ж, що *горбу́ша* у 2-му знач. (насадка на косу для зрізання стебел). *Гра́пки укріпляюца кола касья, шоп пакос лажылся харашо.* Серг. 2) Дерев'яний пристрій для захоплення солом. *У нас у хазяйстве были адни гра́пки.* Анат. 3) **Грабкі́, мн.** *Застар.* Деталь сохи. *У сахе были гра́пки, штоп ромна шол рят.* Анат. // СРНГ: немає. *Грабки* має три ЛСВ, та всіх їх об'єднує сема «оформляти, вирівнювати косовище / оранку».

Драбі́на, -ы, ж. 1) Драбина. *Драбі́на называють у нас или лесница.* Олекс. *Драбі́ну паставила и наверх палезла.* Вас. *Па драбі́ны мы на кровлю влязалим.* Микол. *Повсеметно.* 2) Боковина возу, арби. *Драбі́на у гарбы. Адна па ету сторону, другая па ету.* *Драбі́ны з дрючкоф.* Возн. *Драбі́на у них высокия.* Микол., Усп. 3) Віз для сіна з високими боковими стінками, арба. *Сена кладутъ в драбі́ны.* Чап., Мирн., Павлов.

Драбінка, -и, ж. 1) Зменш. до *драбина* в 1-му знач. *На драбінку ни можу залесть*. Рус. Ів. 2) Візок, зменш. до *драбина* в 3-му знач. *На свадьбу ани запригали длинны драбінки*. Олекс. // СРНГ: немає.

Багатозначність трьох перших лексем формується за метафоричною ознакою.

Поливáлка, -и, ж. 1) Лійка. *Бири паливáлку, палей цвितы*. Мур. *Грядки паливáлкой палью*. Возн. 2) Поливальна машина. *Приехал он в савхос, назначили йиво на паливáлку*. Троїц. У слові *поливáлка* лексико-семантичні варіанти розрізняються диференціюючою семою «механізм», але мають спільну сему «функція».

Лéмеш, -а і -á, ч. 1) Леміш, частина плуга, що підрізає шар землі знизу. *Што там есть, лимишá есть*. Рус. Ів. *Адинапашный плух — эта с адним лемяшóм*. В. Пл., Олекс. 2) Плуг. *Тринаццатъ лет хадили за лéмишами*. Ст. Некр. У слові *лéмеш* ЛСВ співвідносяться за принципом синекдохи: метонімічного переносу найменування цілого від найменування його частини.

У СРГО зафіксовано також багатозначні слова, лише деякі з ЛСВ котрих належать до ЛСГ найменувань знарядь сільськогосподарської праці та приладів до них. Є серед ЛСВ цих слів одиниці інших ЛСГ лексико-семантичного поля (ЛСП) «Предмети побуту», а також одиниці ЛСП «Людина». Наприклад:

Гарáга, -и, ж. 1) Шест для кріплення виноградної лози. *Гарáга — эта палка такая, штоп винагра́т ди́ржатъ*. Возн., Нов. Некр. *Гарáги делатъ. Подвязывают винагра́т*. Ст. Некр. 2) Палка. *Там и́е гарáгай душыли*. Рус. Ів. *Гарáгаф пастухи набрали*. Усп. 3) Перен. Худа людина високого зросту. *Ваня гарáга — патаму шта худой и высокай*. Олекс.

Одина́к, -á, ч. 1) Єдина дитина. *Я у матки ади́на́к был*. Олекс., Чап. *Хто ади́на́к, так их ни брали ф казну*. Микол. 2) Застар. Однолемішний плуг. *Раньшы ади́на́ко́м а́рали*. Ст. Некр., Возн., Павлов., Вас. 3) Невод з одним кошелем. *Ади́на́к на лямках тяни*. Коса // СРНГ: у 2-му і 3-му знач. немає.

Рожóчек, -чка, ч. Зменш.-пестл. 1) Зубець у вил. *Были спицэальна для гармана вилки ди́ривяныи в три ражóчка, ими сена пи́ривиртали*. Рус. Ів. 2) Прикраса з тіста на весільному пирозі у вигляді зубчиків. *Патом зделають шышычку у три ражóчка и ставят на той каравай, ражóчик гострый такой*. Рус. Ів.

Бара́н, -а, ч. 1) Вал, барабан, на який намотується колодязний ланцюг, мотузка. *Бара́н при-делали, штоп лехчи воду вы́матъ была*. Введ. *Калоди-та у нас криница, а то бара́н што насирéтки*. Ст. Некр., В. Пл., Вас., Орёл., Трост. 2) Вал, на якому млин повертається до вітру. *Бара́н навёртывал мельницу против ветра*. Рус. Ів. 3) Будь-яка циліндрична деталь, на яку щось намотується. *Сто́лп-бара́н, на ниво накручивали це́п, на каторам було ду́шла*. Возн. 4) Барабан, дитяча іграшка. *Уну́ку бара́н падалили*. Усп. // СРНГ: у 2-му, 3-му, 4-му знач. немає.

Кількісний аналіз даних, що відображають вміст ЛСГ найменувань знарядь сільськогосподарської праці та приладів до них у російських говірках Одещини, дає змогу виокремити всередині неї домінуючі та малопродуктивні лексико-семантичні підгрупи. Подаємо їх у вигляді таблиці.

Таблиця № 1

Кількісні характеристики найменувань сільськогосподарських знарядь і приладів у СРГО

Лексико-семантична підгрупа	Кількість зафіксованих одиниць	Процентне співвідношення
Сільськогосподарські машини і прилади	40	14,4 %
Знаряддя, які застосовують із використанням тяглової сили	61	22 %
Ручний сільськогосподарський інвентар, знаряддя і пристрої	121	43,5 %
Засоби переміщення сільськогосподарської продукції	14	5 %
Місця зберігання сільськогосподарського інвентарю, знарядь, пристроїв і вирощеного врожаю	42	15,1 %
Усього:	278	100 %

Висновки. Таким чином, досліджений нами матеріал дає змогу стверджувати, що у структурі ЛСГ найменувань знарядь сільськогосподарської праці та приладів до них у процесі функційно-прагматичного аналізу виявилось п'ять лексико-семантичних підгруп: найменування сільськогосподарських машин та приладів; найменування знарядь, що застосовують із використанням тяглової сили; найменування ручного сільськогосподарського інвентарю...; найменування засобів переміщення сільськогосподарської продукції; найменування місць зберігання сільськогосподарського інвентарю, знарядь, пристроїв і вирощеного врожаю. Найбільшу підгрупу становлять найменування ручного сільськогосподарського інвентарю, знарядь і пристроїв (43,5 %), що свідчить про вельми значну частку ручної праці в сільгоспвиробництві в регіоні північно-західного Причорномор'я і, водночас, про різноманітність видів діяльності, спрямованих на вирощування, збирання та обробку врожаю. Досліджений матеріал свідчить про багатовекторний розвиток у російських говірках Одеської області полісемії у групі слів, що називають знаряддя сільськогосподарської праці. Серед проаналізованих

лексем є запозичення з мов народів, які компактно проживають або проживали разом із росіянами на суміжній території Одеської області (з української, болгарської, молдавської, гагаузької, німецької).

Умовні скорочення назв населених пунктів

Умовне позначення	Повна назва і віднесеність до району: до липня 2020 р. і з липня 2020 р. (якщо віднесеність до району змінилася)
Анат.	Анатоліївка Березівського р-ну
Аннів.	Аннівка Тарутинського р-ну (Болградського р-ну)
Антон.	Антонівка Окнянського р-ну (Подільського р-ну)
Біл.	м. Біляївка, райцентр (Одеського р-ну)
В. Бур.	Велике Бурилове Подільського р-ну
В. Пл.	Велике Плоске Великомихайлівського р-ну (Роздільнянського р-ну)
Вас.	Василівка Кілійського р-ну (Ізмайльського р-ну)
Введ.	Введенка Саратського р-ну (Білгород-Дністровського р-ну)
Вил.	м. Вилкове Кілійського р-ну (Ізмайльського р-ну)
Возн.	Вознесенка Перша Арцизького р-ну (Болградського р-ну)
Град.	Градениці Біляївського р-ну (Одеського р-ну)
Дем.	Демидове Березівського р-ну
Кисл.	Кислиця Ізмайльського р-ну
Коса	Коса Болградського р-ну
Лісн.	Лісне Тарутинського р-ну (Болградського р-ну)
М. Пл.	Мале Плоске Великомихайлівського р-ну (Роздільнянського р-ну)
Микол.	Миколаївка Тарутинського р-ну (Болградського р-ну)
Мирн.	Мирне Кілійського р-ну (Ізмайльського р-ну)
Мур.	Муравлівка Ізмайльського р-ну
Нов. Некр.	Нова Некрасівка Ізмайльського р-ну
Олекс.	Олександрівка Подільського р-ну
Олександр.	Олександрівка Тарутинського р-ну (Болградського р-ну)
Орел	Орел Великомихайлівського р-ну (Роздільнянського р-ну)
Павл.	Павлівка Захарівського р-ну (Роздільнянського р-ну)
Павлів.	Павлівка Арцизького р-ну (Болградського р-ну)
Петр.	Петропавлівка Саратського р-ну (Білгород-Дністровського р-ну)
Плав.	Плавневе Роздільнянського р-ну
Прив.	Привілля Великомихайлівського р-ну (Роздільнянського р-ну)
Прим.	Приморське Кілійського р-ну (Ізмайльського р-ну)
Рус. Ів.	Руська Іванівка Білгород-Дністровського р-ну
Серг.	Сергіївка Саратського р-ну (Білгород-Дністровського р-ну)
Спас.	Спаське Татарбунарського р-ну (Білгород-Дністровського р-ну)
Ст. Некр.	Стара Некрасівка Ізмайльського р-ну
Сув.	смт. Суворове Ізмайльського р-ну
Троїц.	Троїцьке Біляївського р-ну (Одеського р-ну)
Трост.	Тростянець Великомихайлівського р-ну (Роздільнянського р-ну)
Усп.	Успенівка Саратського р-ну (Білгород-Дністровського р-ну)
Чап.	Чапаївка (з 2016 р. — Малий Куяльник) Подільського р-ну

Література

1. Арефьева Н. Г. Фразеологический словарь русских говоров Одесщины. Одесса : ОНУ, 2020. 236 с. ISBN 978-617-689-365-3.
2. Арефьева Н. Г. Фразеология русских переселенческих говоров Юга Украины : монография / науч. ред. Е. Н. Степанов. Одесса : Астропринт, 2021. 352 с. ISBN 978-966-927-773-2.
3. Баранник Л. Ф. Лексика русских говоров, функционирующих в разноразличном окружении (на материале переселенческих говоров Одесской области УССР) : Автореф. дис. ... канд. филол. наук. Москва, 1969. 18 с.
4. Баранник Л. Ф. Лексические особенности русских переселенческих говоров Одесской области. *Русские говоры на Украине*. Киев : Наукова думка, 1982. С. 85-98.
5. Баранник Л. Ф. Лексика русских переселенческих говоров Одесской области, функционирующих в разноразличном окружении : учеб. пособие. Одесса : ОНУ, 2015. 178 с. ISBN 978-617-689-116-1.
6. Букатевиц Н. И. Из наблюдений над словообразованием имён существительных в русских говорах Одесской области. *Совещание по Общеславянскому лингвистическому атласу* (Одесса, 4-7 июня 1969 г.). Москва, 1969. С. 19-28.
7. Гриценко И. Д. Промысловая лексика русских рыбаков дельты Дуная (Словарь и исследования) : дис. ... канд. филол. наук. Ленинград-Кишинёв, 1964. Т. 1 : Словарь. 245 с.; Т. 2 : Исследование. 270 с.
8. Демьянова Л. И. Экспрессивная лексика русских говоров в разноразличном окружении (на материале говоров Одесской области УССР) : Автореф. дис. ... канд. филол. наук. Одесса, 1987. 16 с.
9. Карпенко Ю. А. Украинско-русское лексическое взаимодействие в говорах Одесщины. *Лексика української мови в її зв'язках з сусідніми слов'янськими і неслов'янськими мовами* : Тези доп. Ужгород, 1982. С. 42-43.
10. Колышкина Н. В. Наименования пищи в русских переселенческих говорах Одесской области. *Материалы II Форума молодых исследователей-русистов в рамках VII международного фестиваля «Великое русское слово»*, 4-6 июня 2013 г. Одесса, 2013. С. 20-28.
11. Мотузенко Е. М. Морская рыболовческая терминология северо-западного Причерноморья : Автореф. дис. ... канд. филол. наук. Одесса, 1987. 24 с.

12. Нелюбова И. Ф. Орловский говор на территории Измаильской области УССР (говор села Сергеевки Тузовского района) : Автореф. дис. ... канд. филол. наук. Станислав, 1953. 18 с.
13. СРГО — Словарь русских говоров Одесщины : в 2 т. / отв. ред. Ю. А. Карпенко, С. Уэмура. Одесса : Астропринт, 2000–2001.
14. СРНГ — Словарь русских народных говоров / Под ред. Ф. П. Филина, Ф. П. Сороколетова, С. А. Мызникова. Вып. 1–41. Москва ; Ленинград ; Санкт-Петербург : Наука, 1965–2016.
15. Степанов Е. Н. Современное состояние южнорусских переселенческих говоров Одесской области. *Идиолект русской языковой личности как отражение лингвокультурной ситуации в славянском пограничье* : сб. докл. участников Междунар. науч. форума. Брянск : Аверс, 2019. С. 42–49. ISBN 978–5–6043491–1–3.
16. Степанов Е. Н. Современное функционирование русских говоров Одесской области (на материале экспедиций 2018–2019 гг.). Русистика и современность : сб. статей XXII Междунар. науч. конф. Астрахань : ИД «Астраханский университет», 2019. С. 109–113. ISBN 978–5–9926–1202–8.
17. Степанов Е. Н., Булка Н. В. Две группы прагматонимов в русских говорах Одесской области : ЛСГ 'Мучные изделия' и 'Напитки'. *Славянские чтения* : научно-теоретический журнал. Кишинёв : Славянский ун-т Респ. Молдова, 2020–2021. № 16–17 (22–23). С. 81–99. ISSN 1857–4580.
18. Тихомирова М. С. Южновеликорусский говор на территории Одесской области (говор села Большого Плоского Велико-Михайловского района Одесской области) : Автореф. дис. ... канд. филол. наук. Кременец, 1955. 16 с.
19. Усачёва Л. Я. К истории курского говора на территории Одесской области (говор сёл Вознесенки и Введенки Арцизского района) : Автореф. дис. ... канд. филол. наук. Харьков, 1959. 16 с.
20. Швец А. І. Дієслівна лексика російських говірок Одеської області : Автореф. дис. ... канд. филол. наук. Одеса, 2007. 21 с.
21. Швецова Н. Л. Прозвища в русских островных говорах Одесщины (структура и ономообразование). *Мова* : науково-теоретичний часопис з мовознавства. Одеса : Астропринт, 2007. № 12. С. 147–150. ISSN 2307–4558.

References

1. Arefieva, N. G. (2020), *Phraseological Dictionary of Russian dialects of Odessa region* [Frazеologicheskii slovar' russkikh govorov Odesshchiny], Odessa I. I. Mechnikov National University Publishers, Odessa, 236 p. ISBN 978–617–689–365–3.
2. Arefieva, N. G. (2021), *Phraseology of Russian resettlement dialects of the South of Ukraine* : monograph [Frazеologicheskii slovar' russkikh govorov Odesshchiny : monografiya], Ie. N. Stepanov (ed.), Odessa I. I. Mechnikov National University, Astropoint Publishing House, Odessa, 352 p. ISBN 978–966–927–773–2.
3. Barannik, L. F. (1969), *Vocabulary of Russian dialects functioning in a multilingual environment (on the material of resettlement dialects of the Odessa region, Ukrainian SSR)* : Synopsis [Leksika russkikh govorov, funktsioniruyushchikh v raznoyazychnom okruzhennii (na materiale pereselencheskikh govorov Odesskoy oblasti USSR) : Avtoref. dis. ... kand. filol. nauk], Moscow, 18 p.
4. Barannik, L. F. (1982), "Lexical features of Russian resettlement dialects of the Odessa region", *Russian dialects in Ukraine* ["Leksicheskiye osobennosti russkikh pereselencheskikh govorov Odesskoy oblasti", *Russkiye govory na Ukrainе*], Naukova Dumka Publishing House, Kyiv, pp. 85–98.
5. Barannik, L. F. (2015), *Vocabulary of Russian migratory dialects of Odessa region, functioning in a multilingual environment* [Leksika russkikh pereselencheskikh govorov Odesskoy oblasti, funktsioniruyushchikh v raznoyazychnom okruzhennii], Odessa I. I. Mechnikov National University Publishers, Odessa, 178 p. ISBN 978–617–689–116–1.
6. Bukatevich, N. I. (1969), "From observations on the word formation of nouns in Russian dialects of the Odessa region", *Meeting on the All-Slavic Linguistic Atlas* (Odessa, June 4–7, 1969) ["Iz nablyudeniya nad slovoobrazovaniem imen sushchestvitel'nykh v russkikh govorakh Odesskoy oblasti", *Soveshchaniye po Obshcheslavianskomu lingvisticheskomu atlasu* (Odessa, 4–7 iyunya 1969 g.)], Moscow, pp. 19–28.
7. Gritsenko, I. D. (1964), *Fishing vocabulary of Russian fishermen of the Danube Delta (Dictionary and research)* : Thesis [Promyslovaya leksika russkikh rybakov del'ty Dunaya (Slovar' i issledovaniya) : dis. ... kand. filol. nauk], Leningrad-Kishinev, Vol. 1 (Dictionary), 245 p.; Vol. 2 (Research), 270 p.
8. Demyanova, L. I. (1987), *Expressive vocabulary of Russian dialects in a multilingual environment (based on the dialects of the Odessa region, Ukrainian SSR)* : Synopsis [Ekspressivnaya leksika russkikh govorov v raznoyazychnom okruzhennii (na materiale govorov Odesskoy oblasti USSR) : Avtoref. dis. ... kand. filol. nauk : 10.02.01], Odessa, 1987. 16 p.
9. Karpenko, Yu. A. (1982), "Ukrainian-Russian lexical interaction in the dialects of Odessa region", *Vocabulary of the Ukrainian language in its relations with neighboring Slavic and non-Slavic languages* : Theses of reports ["Ukrainsko-russkoye leksicheskoye vzaimodeystviye v govorakh Odesshchiny", *Leksyka ukrayins'koyi movy v yiyi zv'yazkakh z susidnimy slov'yans'kymy i neslov'yans'kymy movamy* : Tezy dopovidey], Uzhhorod, pp. 42–43.
10. Kolyshkina, N. V. (2013), "Names of food in Russian resettlement dialects of the Odessa region", *Materials of the 2nd Forum of Young Russian Studies Researchers within the framework of the 7th International Festival "The Great Russian Word"*, June 4–6, 2013 ["Naimenovaniya pishchi v russkikh pereselencheskikh govorakh Odesskoy oblasti", *Materialy II Forumu molodykh issledovateley-rusistov v ramkakh VII Mezhdunarodnogo festivalya «Velikoye russkoye slovo»*, 4–6 iyunya 2013 g., Odessa], Odessa, pp. 20–28.
11. Motuzenko, Ye. M. (1987), *Sea fishing terminology of the northwestern Black Sea region* : Synopsis [Morskaya rybolovetskaya terminologiya severo-zapadnogo Prichernomor'ya : Avtoref. dis. ... kand. filol. nauk : 10.02.01], Odessa, 1987. 24 p.
12. Nelyubova, I. F. (1953), *Orel region dialect on the territory of the Izmail region, Ukrainian SSR (dialect of the village of Sergeevka, Tuzly district)* : Synopsis [Orlovskiy govor na territorii Izmail'skoy oblasti USSR (govor sela Sergeevki Tuzlovskogo rayona) : Avtoref. dis. ... kand. filol. nauk], Stanislav, 18 p.
13. *Russian dialects of Odessa region Dictionary* : in 2 vol. (2000–2001) [Slovar' russkikh govorov Odesshchiny : v 2 t.], Yu. A. Karpenko, S. Uemura, D. S. Ishchenko, L. F. Barannik (eds.), Odessa I. I. Mechnikov National University, Astropoint Publishing House, Odessa. (SRGO)
14. *Dictionary of Russian Folk Dialects (1965–2016)* [Slovar' russkikh narodnykh govorov], F. P. Filin, F. P. Sorokoletov, S. A. Myznikov (eds.), Nauka, Moscow ; Leningrad, St. Petersburg, Issues 1–41 (SRNG).

15. Stepanov, Ie. N. (2019), "Current state of south Russian dialects of Odessa region", *The idiolect of the Russian language personality as a reflection of the linguocultural situation in the Slavic borderlands* : collection of reports of the International Sci. forum participants ["Sovremennoye sostoyaniye yuzhnorusskikh pereselencheskikh govorov Odesskoy oblasti", *Idiolekt russkoy yazykovoy lichnosti kak otrazheniye lingvokul'turnoy situatsii v slavyanskom pogranich'ye* : sb. dokladov uchastnikov Mezhdunarodnogo nauch. foruma], Avers, Bryansk, pp. 42–49. ISBN 978–5–6043491–1–3.
16. Stepanov, Ie. N. (2019), "The present functioning of Russian dialects of Odessa region (based on materials from expeditions 2018–2019)", *Russian Studies and Modernity : Collection of articles of the 22th International Scientific Conference*, 4–6 October 2019 ["Sovremennoye funktsionirovaniye russkikh govorov Odesskoy oblasti (na materiale ekspeditsiy 2018–2019 gg.)", *Rusistika i sovremennost' : sbornik statey XXII Mezhdunarodnoy nauchnoy konferentsii*], Astrakhan' State University publishing house, Astrakhan', pp. 109–113. ISBN 978–5–9926–1202–8.
17. Stepanov, Ie. N., Bulka, N. V. (2020–2021), "Two groups of pragmatonyms in Russian dialects of Odessa region : lexical-semantic groups 'Flour products' and 'Drinks'", *Slavic readings* ["Dve gruppy pragmatonimov v russkikh govorakh Odesskoy oblasti : LSG 'Muchnyye izdeliya' i 'Napitki'", *Slavyanskiye chteniya*], Slavic University of Republic of Moldova, Kishinev, vol. 16–17 (22–23), pp. 81–99. ISSN 1857–4580.
18. Tikhomirova, M. S. (1955), *South Great Russian dialect on the territory of the Odessa region (the dialect of the village of Bolshoye Ploskoye, Veliko-Mikhaylovka district, Odessa region)* : Synopsis [*Yuzhnovelikorusskiy govor na territorii Odesskoy oblasti (govor sela Bol'shogo Ploskogo Veliko-Mikhaylovskogo rayona Odesskoy oblasti)* : Avtoref. dis. ... kand. filol. nauk], Kremenets, 16 p.
19. Usacheva, L. Ya. (1959), *On the history of the Kursk dialect in the Odessa region (dialect of the villages of Voznesenka and Vvedenka, Artsyz district)* : Synopsis [*K istorii kurskogo govora na territorii Odesskoy oblasti (govor syol Voznesenki i Vvedenki Artsizskogo rayona)* : Avtoref. dis. ... kand. filol. nauk], Kharkov, 16 p.
20. Shvets, A. I. (2007), Verb lexicon of Russian dialects of the Odessa region : Synopsis [*Diyestivna leksyka rosiys'kykh hovirok Odes'koyi oblasti* : Avtoref. dys. ... kand. filol. nauk], Odessa, 2007. 21 p.
21. Shvetsova, N. L. (2007), "Nicknames in Russian isolate dialects of Odessa region (structure and onym formation)", *Mova / Language* ["Prozvischa v russkikh ostrovnykh govorakh Odesshchiny (struktura i onimobrazovaniye)", *Mova*], Odessa I. I. Mechnikov National University, Astropoint Publishing House, Odessa, vol. 12, pp. 147–150. ISSN 2307–4558.

Ievgenii N. STEPANOV,

Doctor of Philology (Grand PhD), Full Professor of General and Slavic Linguistics Department,
Odessa I. I. Mechnikov National University; 24/26 Frantsuzskiy blvd., Odessa, 65058, Ukraine;
mob.: +38 096 4966406; e-mail: stepanov.odessa@gmail.com; ORCID ID: 0000–0002–5441–9822

NAMES OF AGRICULTURAL TOOLS IN THE DICTIONARY OF RUSSIAN DIALECTS OF ODESSA REGION

Summary. The *purpose* of this research is to identify and analyze the names of agricultural tools recorded in the Dictionary of Russian dialects of Odessa region (Odessa, 2000–2001, vol. 1–2). The *object* of study is the dialectal appellatives for agricultural tools. This *material* was collected during dialectological expeditions of specialists and students of the Faculty of Philology, Odessa I. I. Mechnikov National University for several decades (1960s — 2020s). The *subject* of the study is the typology of the identified units according to functional and pragmatic features, as well as their etymological and word-formation analysis. The *methods* of functional, linguopragmatic, sociolinguistic, semantic, etymological, word-forming and quantitative analysis, as well as the descriptive method, are applied. The *result* of this research is the identification of five lexical-semantic subgroups of the LSG "Names of Agricultural Tools". **Conclusions.** A total of 278 names of this LSG are recorded in the Dictionary of Russian dialects of Odessa region, which are not found in the multi-volume Dictionary of Russian folk dialects. The largest is the subgroup of names of manual agricultural equipment, tools, and accessories for them (121 units, i.e. 43.5 %). This data indicates a very significant share of manual labor in agricultural production in the northwestern Black Sea region, and, at the same time, a variety of types activities aimed at growing, harvesting and processing crops. The second subgroup is the names of tools used with a horse or traction device (61 units, i.e. 22 %); the third — names of places for storing agricultural equipment, tools, devices and grown crops (42 units, i.e. 15.1 %), the fourth — names of agricultural machines and devices (40 units, i.e. 14.4 %); the smallest is the fifth subgroup — names of means of moving agricultural products (14 units, i.e. 5 %). The studied material testifies to the multi-vector development of polysemy in the group of words called tools of agricultural labor in the Russian dialects of Odessa region. Borrowings from the languages of the peoples who live or lived compactly together with Russians in the adjacent territory in the Odessa region (Ukrainians, Bulgarians, Moldovans, Gagauz, Germans [before 1944]) are also represented among the analyzed lexemes.

Key words: dialect, lexical-semantic group, lexical-semantic subgroup, polysemous word, names of agricultural tools, Dictionary of Russian dialects of Odessa region, Odessa region.

Статтю отримано 18.03.2022 р.